

Ympäristöministeriö, Luontoympäristöosasto  
Yksikönjohtaja Saara Bäck  
Erityisasiantuntija Turo Hjerppe

HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

### **Teema 1: Vesiensuojelun tavoitteet ja niiden saavuttaminen**

Vesien- ja merenhoitolain mukaisesti vesiensuojelun tavoitteena on ollut saavuttaa hyvä tila kaikissa pinta- ja pohjavesissä vuoteen 2015 ja meriympäristön hyvä tila vuoteen 2020 mennessä. Lisäksi rakentamalla muutetuissa vesissä tavoitteena on hyvä saavutettavissa oleva tila, jonka määrittelyssä huomioidaan yhteiskunnan kannalta vesistön käyttömuodon, kuten tulvasuojelun tai vesivoiman tarpeet. Vaikka vesien tila Suomessa on yleisesti melko hyvä, 13 % järvien pinta-alasta, 32 % jokivesistä ja 2 % pohjavesistä ei yllä hyvään tilaan. Rannikkovesien osalta tilanne on heikompi ja 87 % ei yllä hyvään tilaan. Isoin ongelma on rehevöityminen.

Vesienhoitosuunnitelmissa on mahdollista asettaa poikkeuksia ympäristötavoitteista. Nykyisissä vuosia 2022-2027 koskeissa suunnitelmissa noin 1500 vesimuodostumalle on asetettu tavoitteen saavuttamiselle pidempi määräaika vuoteen 2027 tai sen jälkeen. Lisäksi viidessä vesimuodostumassa on asetettu hyvää tilaa lievempi tilatavoite. Vuoden 2027 jälkeen tavoitteiden saavuttamisen määräaikoja voidaan pidentää vain ylivoimaisten luonnonolosuhteiden vuoksi, mikä tarkoittaa, että tarvittavat toimenpiteet pitää olla käytössä vaikka luonnon toipuminen vaikutusten näkymiseksi vie aikaa. Lisäksi vuoden 2027 jälkeen voidaan edelleen tietyin edellytyksin asettaa lievempiä ympäristötavoitteita.

Hallitusohjelman mukaisesti käynnissä on hanke, jonka tavoitteena on selkeyttää ja sujuvoittaa luvitusta säättämällä vesienhoidon ympäristötavoitteiden sitovuudesta EU-oikeuden mukaisesti ja samalla säättää menettelystä hankekohtaisen poikkeuksen myöntämiseksi vesienhoidon ympäristötavoitteista lupamenettelyn yhteydessä.

Vaikka vesien tilaa heikentävää toimintaa säädellään lainsäädännöllä ja luvituksella, suuri osa vesien ja meren hyvän tilan saavuttamiseksi vielä tarvittavista toimista perustuu toimijoiden ja maanomistajien vapaaehtoisuuteen erityisesti hajakuormituksen hillinnässä. Vapaaehtoisesti toteutettaviin toimiin tarvitaan valtion rahoitusosuutta varmistamaan maa- vesialueen omistajien osallistuminen ja toimenpiteiden oikea kohdentaminen. Yritysten roolia voidaan vahvistaa yritysten vastuullisuustyöllä, joka kannustaa yrityksiä kehittämään veden kestävää hallintaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Vesienhoitosuunnitelmiin sisältyvien vesien hyvän tilaan tarvittavien toimenpiteiden kokonaiskustannukset ovat arviolta 1,7 mrd. euroa vuosittain. Tästä summasta noin 1,15 mrd. euroa aiheutuu lakisääteisistä jo nykyisin toiminnanharjoittajia sitovista toimista, kuten yhdyskuntajätevesien käsittely ja teollisuuden jätevesien käsittely. Noin 0,57 mrd. euroa aiheutuu näiden lisäksi tarvittavista vapaaehtoisuuteen perustuvista toimenpiteistä. Näistä suuri osa aiheutuu maataloustoimista, joita katetaan mm. CAP-suunnitelman toimenpiteillä. Vesienhoitosuunnitelmien hyväksymisen yhteydessä arvioitiin, että toimenpiteiden toteuttamiseksi tarvittaisiin lisärahoitusta noin 160 milj. euroa vuodessa, josta 90 milj. euroa kohdistuu valtiontalouteen.

Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastus Vesien- ja merenhoidon ohjaus, rahoitus ja tuloksellisuus - Maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen suositti muun muassa, että rahoituksen suuntaamista vaikuttavuuden perusteella on parannettava ja toisaalta lainsäädännön ja taloudellisten ohjauskeinojen tulisi olla johdonmukaisia. Esimerkiksi vaikuttavuusperusteisten rahoitusmallien käyttöönottoa selvitetään parhaillaan ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistyönä.

Vesien suojelun Ahti-ohjelman toteuttaa myös vuonna 2021 käynnistynyttä Saaristomeri-ohjelmaa, jonka tavoitteena on saada Saaristomeren valuma-alueen maatalouden hajakuormitus pois Itämeren pahimpien saastuttajien hot spot -listalta vuoden 2027 loppuun mennessä. Valuma-alueella toteutetaan monipuolisesti erilaisia kuormitusta vähentäviä toimenpiteitä, kuten maatalouspolitiikan ympäristötoimenpiteitä (CAP-suunnitelma), ravinteiden kierrätystä, peltojen kipsikäsittelyä, vesistökuunnostuksia sekä yhteistyötä yritysten kanssa ja TKI-toimia. Toteutus jakaantuu maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön hallinnon aloille.

## **Teema 2: Itämeri, rannikkovedet (ml. Saaristomeren) ja sisävedet tilanne ja rahoitus**

Valtioneuvoston vuonna 2021 hyväksymissä vesien ja merenhoitosuunnitelmissa vuosille 2022–2027 esitetään tarvittavat toimet vesien ja Itämeren hyvän tilan saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Vaikka suunnitelmissa esitetyt toimenpiteet ovat toteutuksessa vuoden 2027 loppuun mennessä, hyvää tilaa ei tulla kaikilta osin vielä saavuttamaan. Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat toteuttavat samalla myös Saaristomeri-ohjelmaa ja koko Itämeren toimintaohjelmaa (Baltic Sea Action Plan, HELCOM). Vesien ja meren tilan parantamiseen tähtäävän Ahti-ohjelman (2023-2027) kautta valtio myöntää avustuksia ja mahdollistaa asiantuntijatuken toimien toteutukseen sekä edistää alueellisten toimijoiden, kuten kuntien, yritysten ja yhdistysten yhteistyön syntymistä.

Vesien- ja merenhoitoa rahoitetaan kahdelta momentilta: 35.10.23 Itämeren ja vesien suojelun edistäminen sekä 35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen. Vuoden 2025 talousarviossa vesien suojelun ja Saaristomeren rahoitus on yhteensä 19,86 milj. euroa. Momentin 35.10.23 rahoitus on kasvanut vuoteen 2024 verrattuna 3,6 milj. euroa, joka on lisäystä liittyen hallituksen esitykseen vesienhoidon ympäristötavoitteista ja niistä poikkeamisesta.

### **35.10.23 Itämeren ja vesien suojelun edistäminen**

|                                                    |                 |
|----------------------------------------------------|-----------------|
| • Itämeren ja vesien suojelun edistäminen          | 4 310 000 euroa |
| • Saaristomeriohjelma ja panostus vesien suojeluun | 3 000 000 euroa |
| • Ympäristötehtävien palvelujen hankinta           | 5 025 000 euroa |
| • Vesitietojärjestelmän uudistaminen               | 3 000 000 euroa |

**Itämeren ja vesien suojelun edistäminen yht. 15 335 000 euroa**

Momentin 23. määrärahaa käytetään 7 310 000 euroa vesien ja meren tilan parantamisen Ahti-ohjelman toteutukseen eri puolilla Suomea, Saaristomeren tilan parantamiseen, vesien- ja merenhoidon suunnitteluun, pohjavesialueiden tarkistamiseen ja pohjavesien riskienhallinnan edistämiseen, vedenalaisen meriluonnon kartoitukseen ja kestäväen käytön tukemiseen sekä ympäristön tilan ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointiin ja kehittämiseen.

Ahti-ohjelmaa toteutetaan neljän teeman alla: 1) Ravinnekuormitus kuriin, 2) Resurssit talteen ja käyttöön, 3) Maan rakenne kuntoon ja 4) Haitta-aineet hallintaan. Ohjelmalla tavoitellaan mahdollisimman suurta paranemaa vesien ja meren tilaan koko Suomessa ja Saaristomeren alueella erityisesti. Samalla edistetään ravinneomavaraisuutta ja huoltovarmuutta, vahvistetaan luonnon monimuotoisuutta ja hillitään ilmastonmuutoksen etenemistä. Määrärahoja käytetään teemojen mukaisiin toimenpiteisiin, selvityksiin ja hankehallinnon palveluihin.

Vesien- ja merenhoidossa määrärahaa käytetään mm. ELY-keskuksissa sekä tutkimuslaitoksissa vesien- ja merenhoitosuunnitelmien laadintaan, vesien tilan ja ihmistoiminnan vaikutusten arviointiin, pohjavesialueiden luokituksen ja rajaustarkastelujen viimeistelyyn, toimenpiteiden toteutukseen sekä viestintään. Määrärahaa käytetään VELMUn (Itämeren vedenalaisen meriluonnon kartoitusohjelma) inventointeihin pääasiassa Metsähallituksessa.

Määrärahasta käytetään 8 025 000 euroa vesi- ja meriseurantojen maasto- ja laboratoriot tehtävien hankintaan sekä vesien- ja merenhoidon tiedonhallinnan palveluiden hankintaan. Tämä määräraha käytetään pääosin ELY-keskuksissa, jotka vastaavat maastotehtävien ja laboratorioanalyysien ostopalveluiden hankinnoista. Määrärahalla edistetään kustannustehokkaiden uusien ympäristöseurantojen kehittämistä ja tietojen entistä avoimempaa käyttöä jatkamalla PISARA-vesitietojärjestelmän kehittämistä. Määrärahasta 3 600 000 euroa on lisäystä vuoteen 2024 verrattuna ja liittyy hallituksen esitykseen vesienhoidon ympäristötavoitteista ja niistä poikkeamisesta. Lisäyksestä 3 000 000 euroa on tarkoitettu tiedon käsittelyn, hallinnan ja tiedon saatavuuden edistämiseen, jotta tieto saadaan laajasti käyttöön yrityksille ja kansalaisille, erityisesti luvanhakijoille sekä viranomaisille ympäristö- ja vesitalouslupien valvontaan osana yhden luukun palvelua ja 600 000 euroa lisävoimavaroihin vesien seurantaan.

#### 35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen

- |                                                    |                 |
|----------------------------------------------------|-----------------|
| • Vesien ja meren tilan parantamisen Ahti-ohjelma  | 3 000 000 euroa |
| • Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen | 1 521 000 euroa |

|                                                          |                        |
|----------------------------------------------------------|------------------------|
| <b>Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien tukeminen yht.</b> | <b>4 521 000 euroa</b> |
|----------------------------------------------------------|------------------------|

Momentin 61. rahoitus kohdistuu täysimääräisesti vesien- ja merenhoitosuunnitelmia ja niitä edistävää Ahti-ohjelmaa toteuttaviin avustus- ja tukihankkeisiin. Avustettavia hankkeita ovat pinta- tai pohjavesien tilaa parantavat hankkeet vesistöissä ja valuma-alueilla. Vesien ja meren hyvän tilan tavoite edellyttää useissa sadoissa järvi-, joki-, rannikko- ja pienvesikohteissa ulkoisen kuormituksen vähentämistä sekä vesien kunnostustoimia. Momentin rahaa voidaan myöntää avustuksina myös kunnille pohjavesialueiden suojelusuunnitelmien laatimiseen ja päivittämiseen.

Alueelliset toimijat, kuten yritykset, kunnat ja yhdistykset haluavat toimia puhtaiden vesien puolesta. Valtion avustukset auttavat sitouttamaan alueellisia toimijoita ja kanavoimaan yksityistä rahoitusta vesien ja meren tilaa parantaviin hoitotoimiin, jotka erityisesti:

- Tehostavat maa- ja metsätalouden vesiensuojelua ja ilmastomuutokseen sopeutumista erityisesti valuma-aluelähtöisillä luontopohjaisilla vesienhallinnan ratkaisuilla
- Tukevat maanparannusaineiden, kuten kipsin käyttöä pelloilla ravinnekuormituksen vähentämiseksi ja hiilinielujen vahvistamiseksi samalla parantaen maatalouden tuotantoedellytyksiä.
- Vähentävät vesistöjen ravinnekuormitusta sekä kasvihuonekaasupäästöjä ravinteita kierrättämällä.
- Edistävät vesistöissä olevien ravinteikkaiden biomassojen hyötykäyttöä ja parantavat vesiluonnon monimuotoisuutta kunnostamalla vesistöjä.
- Turvaavat yhdyskuntarakenteen toimivuuden ja viihtyvyyden parantaen alueiden käytön, kaavoituksen ja vesihuollon sekä kunnan muiden vesiensuojeluun vaikuttavien toimialojen yhteistyön toimintamalleja kaupunkien hulevesien ja jätevesien hallinnassa.
- Tukevat kuntien, yritysten, yhdistysten ja muiden paikallisten toimijoiden muodostamien vesiensuojelutyötä edistävien yhteistyöverkostojen toimintaa ja kehittymistä.

Lisäksi tarvitaan myös alueellisten toimijoiden aktiivisuutta EU-rahoituksen hyödyntämistä hanketoiminnassa.